

SINODA BISKUPA O EUROPI

Želimir Puljić, Dubrovnik

UDK: 262.4
Primljeno 12/99

1. ŠTO JE SINODA

Sinoda je trajna institucija koju je osnovao papa Pavao VI. svojim motu proprio *Apostolica sollicitudo* od 15. studenog 1965. godine, s nakanom održavanja i širenja autentičnoga koncilskog duha. Ona je skup predstavnika katoličkog episkopata čija je zadaća pomagati savjetima Svetom Ocu u upravljanju Crkvom.

U tom apostolskom pismu papa Pavao VI. veli: "Nakon što smo zrelo promotrili sve stvari, a iz poštovanja prema katoličkim biskupima kojima bismo htjeli dati mogućnost da s nama sudjeluju što učinkovitije na dobrobit sveopće Crkve, ovim *motu proprio* i našim auktoritetom ustanovljujemo u ovom cijenjenom Gradu trajni Savjet biskupa koji ćemo nazvati imenom Sinoda biskupa."

Riječ *sinoda* grčkoga je podrijetla i označava skup, sabor. Kanonsko pravo definira Sinodu kao "skupštinu biskupa izabranih iz raznih krajeva svijeta koji se sastaju u određena vremena da bi unaprjeđivali tijesnu povezanost s rimskim biskupom i da bi mu savjetima pružali pomoć u zaštiti i porastu vjere i ćudoređa, u obdržavanju i učvršćivanju duhovne stege, i da bi proučavali pitanja koja se odnose na djelovanje Crkve u svijetu" (Kan 342). Njezina je zadaća u načelu savjetodavna. A to znači da Sinoda raspravlja o pojedinim pitanjima, iznosi želje i prijedloge, ali ne donosi odluke i dekrete. Istina, u određenim slučajevima, papa joj može dati ovlast odlučivanja. No, u tom slučaju na njega spada da potvrdi odluke Sinode.

Bilo je određenih prigovora zašto je Sinoda biskupa samo savjetodavno tijelo. Ako se uzme u obzir da je savjetovanje bitni dio procesa donošenja odluka za nadležnu vlast u strukturi zajedništva kakva je Katolička crkva, onda ne bi trebalo smetati što je Sinoda samo savjetodavno tijelo.

Kanonsko pravo razlikuje tri vrste sinodalnih skupština: opću redovitu, opću izvanrednu i specijalnu.

- Opća redovita skupština jest ona na kojoj se pretresaju predmeti koji se izravno odnose na dobro opće Crkve.

- Opća izvanredna skupština jest ona na kojoj se raspravljaju predmeti od izravnog interesa za opću Crkvu, ali koji zahtijevaju brzo rješenje. Većinu sudionika Sinode čine biskupi koji su izabrani od

biskupskih konferencija, potom pojedini biskupi snagom prava na Sinodu zbog službe koju vrše, neki biskupi izravno imenovani od rimskog biskupa, kao i pridruženi pojedinci, pripadnici kleričkih redovničkih ustanova izabrani prema odredbama istog osobitog prava (usp. Kan 346 § 1 i § 2).

- Specijalna skupština jest ona na kojoj se obrađuju poslovi koji se izravno odnose na određeni kraj, odnosno određene krajeve. Sudionici specijalne sinode jesu oni koji su, prema odredbama osobitog prava kojim se Sinoda ravna, izabrani ponajprije iz onih krajeva za koje je sama Sinoda sazvana (usp. Kan 346 § 3).

2. ODRŽANE SINODE

Od godine 1967., kad je održana Prva sinoda, pa do 1999. godine, kad je u listopadu završena Druga specijalna sinoda o Europi, održano je ukupno 19 sinoda biskupa, i to: 9 općih redovitih sinoda, 2 izvanredne i 8 specijalnih sinoda (od kojih dvije o Europi).

2. 1. *Devet općih redovitih sinoda*

* Prva opća redovita sinoda sazvana je i održana od 29. rujna do 29. listopada 1967. godine. Papa Pavao VI. njezine je ciljeve odredio nazivom "Kako očuvati i ojačati katoličku vjeru, njezinu cjelovitost, snagu, razvoj kao i doktrinarnu i povijesnu dosljednost?". S ove sinode došla je preporuka da se ustanovi međunarodna teološka komisija koja bi bila na pomoć Kongregaciji za nauk vjere u teološkim istraživanjima. Pavao VI. je 1969. godine ustanovio takvu komisiju. Sinoda je preporučila i reviziju Kanonskog prava koji je bio na snazi od 1918. godine. Radovi na izradi novog Zakonika, koje je inicirao papa Pavao VI. odmah po završetku Koncila, trajali su dvadesetak godina. Sadašnji papa Ivan Pavao II. proglasio je novi Zakonik kanonskog prava 25. siječnja godine 1983. Sinoda je isto tako preporučila da bi biskupske konferencije trebale imati veće ovlasti za područna sjemeništa i bogoslovije; preporučeno je odobrenje novog Reda Mise, koji je stupio na snagu godine 1969. U radu ove sinode sudjelovalo je 197 sinodalnih otaca.

* Od 30. rujna do 6. studenog 1971. godine održana je Druga opća redovita sinoda, s temom "Ministerijalno svećeništvo i pravda u svijetu". Na ovoj je sinodi bilo 210 sudionika.

* Treća opća redovita sinoda, s temom "Evangelizacija modernog svijeta", održana je od 27. rujna do 26. listopada 1974. godine. Biskupi

su na Sinodi isticali misijski karakter Crkve kao i svetu obvezu svakog vjernika da bude u svijetu svjedok i nositelj Kristove ljubavi. Plod ovog skupa jest i Papina pobudnica *Evangelii nuntiandi*. Na Sinodi je bilo 209 sudionika.

* Na Četvrtoj općoj redovitoj sinodi, koja je održana 1977., od 30. rujna do 29. listopada, pod radnim naslovom "Kateheza u naše vrijeme", bila su 204 sudionika. Biskupi su tom zgodom raspravljali posebno o katehezi djece i mladih. Pripremili su Svetome Ocu 34 propozicije i više od 900 prijedloga. Neposredno nakon Sinode Papa je objavio apostolsku pobudnicu *Catechesi tradendae*, u koju je velikim dijelom uvrstio prijedloge i propozicije s Biskupske sinode.

* Peta opća redovita sinoda održana je od 26. rujna do 25. listopada 1980. pod naslovom "Kršćanska obitelj". Sudjelovalo je 216 sinodalnih otaca, a plod ove sinode jest Papina pobudnica o obitelji *Familiaris consortio (Obiteljsko zajedništvo)*.

* Na Šestoj općoj redovitoj sinodi, održanoj 1983., od 29. rujna do 29. listopada, koja se poklopila s jubilejom Svete godine (1950. obljetnica otkupljenja), biskupi su raspravljali o temi "Pokora i pomirenje u poslanju Crkve". Sudjelovalo je 221 sinodalnih otaca, a plod Sinode jest i dokument "Pokora i pomirenje".

* Godine 1987., od 1. do 30. listopada, održana je Sedma opća redovita sinoda i na njoj se raspravljalo o zvanju i misiji laika u Crkvi i u svijetu. Sinoda je okupila 232 sudionika, među kojima i dosta laika. Prvi su put jedan laik i jedna laikinja bili "dodatni tajnici" na Sinodi. Radovi s ove sinode, kao i 54 propozicije poslužili su Svetom Ocu u apostolskoj pobudnici *Christifideles laici*.

* Osma opća redovita sinoda održana je od 30. rujna do 28. listopada 1990. godine. Na ovoj sinodi, koja je imala radni naslov "Formiranje svećenika u aktualnim okolnostima", bilo je 238 sudionika. Kruna radova ove sinode objavljena je u Papinoj pobudnici *Pastores dabo vobis*.

* Deveta opća redovita sinoda održana je od 2. do 29. listopada 1994. godine s temom "Posvećeni život i njegova uloga u Crkvi i u svijetu". Na ovoj sinodi bilo je dosad najviše sudionika, 357, među kojima 234 biskupa i kardinala i 123 redovnika i redovnica.¹

¹ Kratko izvješće s ove sinode može se naći u prilogu Želimir Puljić, *Sinoda biskupa o posvećenom životu*, u: Zbornik radova. Crtajte granice, ne precrtajte ljude (str. 649-664), koji je izišao u povodu imenovanja vrhbosanskoga nadbiskupa Vinka Puljića kardinalom. Zbornik su uredili Marko Josipović i Mato Zovkić u seriji *Studia Vrhbosnensia*, br. 7, Sarajevo - Bol, 1995.

2. 2. Dvije izvanredne opće sinode

Osim općih redovitih sinoda održane su i dvije izvanredne opće sinode, i to 1969. i 1985. godine.

* Prva opća izvanredna sinoda, koja je trajala od 11. do 28. listopada 1969. godine, raspravljala je o tome kako u praksi ostvariti kolegijalitet biskupa, o čemu se dosta raspravljalo na sjednicama II. vatikanskog sabora. Neki su konkretni prijedlozi bili odmah prihvaćeni, primjerice onaj da se Sinoda sastaje u redovitom razmaku od dvije (poslije tri) godine; da se biskupima dopusti da predlažu teme za sljedeće sinode. Ova je sinoda posvetila veliku važnost proučavanju odnosa između pape i biskupskih konferencija, kao i odnosu biskupskih konferencija i pojedinih biskupa. Na sinodi je bilo 146 sudionika.

* Druga opća izvanredna sinoda održana je od 24. studenog do 8. prosinca 1985. godine. Ovom izvanrednom sinodom obilježena je XX. obljetnica završetka Drugoga vatikanskog sabora. Na njoj se pokušalo vrednovati i pitanje kako su se provodili duh i slovo Sabora. Sudjelovalo je 165 sinodalnih otaca, koji su na koncu uputili svoju *Poruku Božjem narodu*.

2. 3. Osam specijalnih sinoda

* Prva specijalna-partikularna sinoda održana je od 14. do 31. siječnja 1980. godine, s temom "Pastoralna situacija u Nizozemskoj". Poznata je i po nazivu Nizozemska sinoda. Održana je u Rimu, sa 19 sudionika. U duhu dokumenata Drugoga vatikanskog sabora raspravljalo se o ulozi biskupa u mjesnoj crkvi, o svećenicima, laicima, redovnicima, o liturgiji, sakramentima, katehezi i ekumenizmu.

* Druga specijalna sinoda, koja je trajala od 28. studenog do 14. prosinca 1991. godine pod radnim naslovom "Svjedoci smo Krista koji nas je oslobodio", bila je posvećena Europi. Najavio ju je Sveti Otac prilikom pastoralnog pohoda Češkoj Republici, kad je nad grobom svetog Metodija 22. travnja 1990. rekao da želi sazvati specijalnu sinodu o Europi, kako bi Crkva razmotrila najnovije stanje u povijesnim promjenama na Starom kontinentu. Na ovoj specijalnoj sinodi o Europi bilo je 209 sudionika, među kojima i pet hrvatskih biskupa.² Završna izjava objavljena je pod naslovom *Da bismo bili*

² Biskupi koji su sudjelovali na ovoj sinodi o Europi jesu: zagrebački nadbiskup Franjo kard. Kuharić, šibenski biskup mons. Srećko Badurina, banjolučki biskup mons. Franjo Komarica, krčki biskup mons. Josip Božanić (sada zagrebački nadbiskup) i dubrovački biskup mons. Želimir Puljić. Njihovi interventi mogu se

svjedoci Krista koji nas je oslobodio. Ovdje je važno napomenuti da se Sinoda očitovala i u pogledu agresije na Hrvatsku svojom porukom koja je dostavljena vladama Europe 8. prosinca 1991. uoči *summita* Europske zajednice u Maastrichtu. Ova je poruka sa znakovitim naslovom "Hrvatska je u smrtnoj borbi"³ imala svoju težinu za članice Europske zajednice prilikom donošenja odluke da li priznati ili ne priznati neovisnost Republike Hrvatske.

Ovaj posebni skup održao se dvije godine nakon iznenadnoga i izvanrednog sloma komunističkog sustava, čemu je puno pridonijelo herojsko svjedočenje kršćanskih crkava. Pa i oni koji ne vjeruju uvidjeli su u tome neko "čudo". Nema sumnje da su uzroci sloma totalitarnih režima Srednje i Istočne Europe bili gospodarskoga i društveno-političkog značenja. No motivacija mu je bila etičko-antropološka. U korijenu je marksizma "pogreška antropološkog značenja" u smislu što ljudsku osobu svodi samo na njezinu materijalnu i gospodarsku dimenziju. Iz tako iskrivljene i manjkave antropologije mogle su se roditi samo takva ekonomija i politika koje su duboko nepravedne i protivne ljudskoj osobi, pa stoga neminovno osuđene na propast. A karakteristični element komunističkog sustava na praktičnoj razini bio je programirani i nasilni ateizam.

Kršćanska vjera dala je oblik Europi utisnuvši u njezinu kolektivnu svijest neke temeljne vrijednosti za čovječanstvo. Dakako da je zajednička baština europske civilizacije pretrpjela duboke rane i iskrivljenja tijekom povijesti. Stoga je potrebno da se Europa osposobi kako bi i danas ponovno mogla odlučiti o svojoj budućnosti u susretu s osobom i porukom Isusa Krista.. Hitna je zadaća Crkve ponovno pružiti ljudima Europe oslobađajuću poruku evanđelja.. A središte evangelizacije jest riječ: "Bog ljubi čovjeka i Krist je radi njega došao." Bog je onaj koji nam se približava, daje i postaje jedno s nama, pravi "Emanuel". Nije dakle dosta za novu evangelizaciju truditi se pri širenju evanđeoskih vrijednosti kao što su pravda i mir. O autentičnoj kršćanskoj evangelizaciji može biti riječi samo ako se naviješta osoba Isusa Krista. U tom smislu biskupi su dali izjavu s naslovom *Da bismo bili svjedoci Krista koji nas je oslobodio!*⁴

naći u knjizi *Vatikan i Dubrovnik* (uredio Ž. Puljić) u izdanju Biskupskog ordinarijata u Dubrovniku, 1994., str. 191-207.

³ Usp. *Vatikan i Dubrovnik*, str. 209-211: "Biskupi (iz ratom pogodjenih krajeva) učinili su nas sudionicima u njihovim patnjama i brigama. Među njima je narod Hrvatske u smrtnoj borbi... Neka budu uslišana opravdana očekivanja naroda koja su izražena slobodno i demokratski. Narodi Hrvatske i Slovenije primijenili su svoje pravo na samoodređenje..."

⁴ Kršćanska sadašnjost je u seriji *Dokumenti* pod brojem 97 objavila izjavu s ove sinode "Da bismo bili svjedoci Krista koji nas je oslobodio", Zagreb, 1992., str. 46.

Kao doprinos izgradnji nove Europe oni su u izjavi istaknuli "promicanje čovjekova dostojanstva", "nepovredivo poštivanje života", "pravo na slobodu savjesti i religije", "brak i obitelj kao primarna područja društvenog zalaganja", "karitativnu službu i djela milosrđa", "zalaganje za zajedničko dobro u političkom životu", "odgovornost u gospodarskom životu", "zalaganje za očuvanje stvorenog", "evangelizacija na polju kulture, obrazovanja i odgoja", kao i na "polju sredstava društvenog priopćavanja". Posebno se na koncu govori i o zalaganju Crkve za izgradnju nove Europe i ističe njezina odgovornost u procesu ujedinjenja Europe. No, zajednički europski dom, ističu biskupi, može se graditi na sigurnim temeljima samo ako se ne rađa isključivo iz ekonomskih motiva. Stupove novog društva koje valja graditi u Europi biskupi vide u tri sljedeća načela:

- načelo dostojanstva ljudske osobe, koje je "urođeno" i ne može se zanijekati ili oduzeti, ni pojedinačno, a ni odlukom većine,

- načelo supsidijarnosti, koje se tiče prava i nadležnosti svih zajednica,

- načelo solidarnosti, koje zahtijeva ravnotežu između slabijih i jakih.⁵

* Treća specijalna sinoda, koja je održana od 10. travnja do 8. svibnja 1994. godine, bila je posvećena Africi. Tema je bila "Crkva u Africi i njezino evangelizatorsko poslanje na putu prema 2000. godini - 'Bit ćete mi svjedoci' (Dj 1,8)". Na ovoj sinodi bila su 242 sudionika. Sa sinode upućena je posebna "Poruka Božjem narodu" i izglasane 64 propozicije kao pomoć Svetom Ocu za izradu postsinodalnog dokumenta.

* Četvrta specijalna sinoda održana je od 26. studenog do 14. prosinca 1995. godine o crkvi u Libanonu. Sudjelovalo je 69 sinodalnih otaca, a tema je bila "Krist je naša nada. Obnovljeni Duhom Svetim svjedočimo njegovu ljubav".

* Peta specijalna sinoda održana je o Americi od 16. studenog do 12. prosinca 1997. godine. Tema je ove sinode bila: "Susret s Kristom živim: put obraćenja, zajedništva i solidarnosti u Americi". Sudjelovala su 233 sinodalna oca. Za vrijeme sinode biskupi su promotrili različite vidike crkvenog života i društva. Suočili su se i s problemom odnosa evanđelja i kulture, te raspravljali o obraćenju, zajedništvu i solidarnosti u Americi, kako bi odgovorili na suvremene izazove mjesta i vremena. Uputili su tom zgodom i poruku Božjem narodu.

* Šesta specijalna sinoda o Aziji održana je od 19. travnja do 14. svibnja 1998. godine. Sudjelovalo je 191 sinodalnih otaca, a tema

⁵ Usp. *Izjavu*, nav. dj., str. 34-41.

Sinode je bila: "Isus Krist Spasitelj i njegova misija ljubavi i služenja u Aziji: došao sam da život imaju, u izobilju da ga imaju" (Iv 10,10). Raspravljalo se o stanju Crkve na azijskom kontinentu, te kako Crkva u konkretnim uvjetima može nastaviti svoje misijsko poslanje ljubavi i služenja u Aziji.

* Sedma specijalna sinoda održana je od 22. studenog do 12. prosinca 1998. godine o Oceaniji, s temom: "Isus Krist: slijediti njegov put, naviještati njegovu istinu i živjeti njegov život - to je poziv narodima Oceanije". Sudjelovalo je 117 sinodalnih otaca. Posebnost ove sinode jest da su u njezinu radu sudjelovali svi biskupi Oceanije. U isto vrijeme predviđeno je bilo da biskupi obave i svoj redoviti pohod *ad limina* (kako bi se uštedjelo na putovanju). Usprkos određenim regionalnim razlikama, pokazalo se da ima nekih zajedničkih problema, kao inkulturacija evanđelja, formacija i odgoj katehista, pastoralna briga oko mladih, urođenika, selilaca.

* Osmo specijalna sinoda o Europi održana je od 1. do 23. studenog 1999. godine. Tema ove osme i Druge specijalne sinode o Europi bila je: "Isus Krist koji živi u Crkvi izvor je nade za Europu". Okupilo se 238 sudinika, od toga 174 sinodalna oca, 16 stručnjaka teologa, 38 slušatelja i 10 predstavnika drugih crkava: metropolit Jeremias, iz ekumenskog patrijarhata, predstavnik Ruske pravoslavne crkve episkop Longin, predstavnik Rumunjske pravoslavne crkve episkop Josif, predstavnik iz Gruzije episkop Abraami, predstavnik Armenske pravoslavne crkve episkop Zakarian, predstavnik Grčke pravoslavne crkve stavrofor Tsouros, predstavnik Anglikanske crkve iz Engleske biskup Hind, predstavnik KEK-a (Ekumenskog vijeća crkava) g. Cements, predstavnik Svjetske luteranske federacije g. Frieling i predstavnik Finske pravoslavne crkve g. Purmonen. Jedino je Srpska pravoslavna crkva odbila poziv za sudjelovanje na ovoj sinodi. Među 38 slušatelja bile su i tri Hrvatice: časna sestra Kornelija Zorić iz Dubrovnika, gđica Sanja Horvat i gđa Ana Huml iz Sarajeva. Među izabranim redovničkim poglavarima bili su: general kapucina, misionar Bezgrešnog srca Marijina, misionar isusovaca, dominikanaca, misionar oblata, Kongregacije Presv. Otkupitelja, te predstavnik franjevac iz Mađarske i Katoličkog Apostolata iz Poljske.

3. SPECIJALNA SINODA BISKUPA O EUROPI

3. 1. *Nekoliko uvodnih misli o Europi*

Danas se po obavijesnim sredstvima često govori o Europi, o ulasku u Europu, o primanju u Europu, o uvjetima za to ulaženje i primanje. O kakvoj se Europi govori? Koju to Europu želimo izgrađivati?⁶ Na kakvim temeljima i s kojim ciljevima? Postoje li neki znakovi po kojima je možemo prepoznati u mnoštvu ponuda suvremenoga "slobodnog tržišta"? Postoje li neki obrisi po kojima možemo zaključiti: eto, to je "to novo društvo", "nova Europa"?! To su pitanja koja nam se nezaobilazno nameću u ovom povijesnom trenutku. Zato nije svejedno kakav je naš odgovor. A još manje je svejedno kakvu Europu zamišljamo, želimo i sanjamo. Tu je možda i odgovor na pitanje zašto je Papa po drugi put sazvao sinodu o Europi.

Započinjem ovo razmišljanje jednim mitom o Europi⁷ koji veli: "Bila jednom jedna lijepa boginja koja se zvala Europe." Živjela je s braćom u palači svojega oca Agenora dok čudan san nije narušio njezin mir. Uznula je naime da se za nju bore dvije žene. Jedna je predstavljala njezinu domovinu Aziju, a druga zemlju onkraj mora koja još nije imala imena. Azija je u toj borbi podlegla i morala ju je izručiti pobjedničkoj suparnici. Nije potrajalo dugo i Europa je shvatila značenje svojega sna.

Kad je jednom sa svojim drugaricama šetala po cvjetnoj livadi, pojavio se pred njom zlatni bik s blistavim rogovima, ponizno pred njom kleknuo i pogledom je pozvao da sjedne na njegova leđa. Čim je ona tako učinila, on je skočio i pojurio prema moru, bacio se u valove i brzinom dupina zaplivaio na zapad. Uz njih su plivale morske boginje i ostala morska božanstva kao u veličanstvenoj svadbenoj povorci sve do otoka Krete. Tu je Europa doznala da je njezin otmičar vrhovni bog Zeus, koji se u nju zaljubio i koji se pretvorio u bika da bi tako došao do nje bez bojazni da to opazi njegova ljubomorna žena. Zeus se pobrinuo da njezino ime ne padne u zaborav. Tako je novi kontinent dobio ime Europa.

Bilo bi zanimljivo analizirati i usporediti ovu mitologiju sa stvarnošću Europe za koju se otimaju dvije žene. Za jednu znamo da je Azija. A tko je druga? Je li to možda Amerika? Što predstavlja zlatni bik s blistavim rogovima? Podsjeća nas na ono biblijsko zlatno tele. Istina, razlika je u akciji. Dok u Bibliji ljudi padaju na koljena i klanjaju

6 Usp. Želimir Puljić, *Želimo Europu, koju?*, u: Vatikan i Dubrovnik, str. 171-182.

7 Usp. Vojtech Zamarovský, *Junaci antičkih mitova - leksikon grčke i rimske mitologije*, Zagreb, Školska knjiga, 1973., str. 89 - 91.

se zlatnom teletu, ovdje se bik klanja Europi, zavodi je i odvodi. Nije li možda preobučeni Zeus u zlatnom biku utjelovljenje svih onih "zavođenja" i "odvođenja" koje je europski kontinent pretrpio u svojoj povijesti? Može li se reći da je Europa slobodna, ili je još uvijek u rukama "svojih otmičara"?

Prošlo je dvije tisuće godina od "početaka Europe". Kakva je ona danas? Zapažanje Bernanosa koji "vidi svijet koji se izgrađuje, ali u njemu, jao, nije pretjerano ustvrditi, čovjek neće moći živjeti; moći će živjeti, ali uz uvjet da bude sve manje čovjek", slikovito svjedoči o krizi čovjeka i Europe. Očita posljedica te krize jesu i političke podjele i divljanja zabilježena u ovom stoljeću pod zastavom nacizma i fašizma, boljševizma i komunizma.

Takozvana *jaltska linija*, neovisno o tome je li ju crtao Churchill, Staljin ili Roosevelt, ne samo da je podijelila Europu na dva dijela nego je jednim potezom pera izbrisala Srednju Europu kao geopolitičku stvarnost s njezinim duhovnim i kulturnim obilježjima. A Europa bez tog svojega središta nema identiteta. Osjeća se izgubljenom, kao kad čovjek izgubi ravnotežu i počinje teturati. Nema orijentacije. "Željezna zavjesa" uspostavljena nakon rata, utjelovljena vidljivo i opipljivo u Berlinskom zidu, postala je ne samo simbolom razdijeljenosti "duha, pameti i srca Europe" nego i razdijeljenosti njezina korpusa. Jaltskom nagodbom nastala su dva nova imperija na rubovima umiruće Europe, a to su Rusija i SAD. Prisjetimo se mita o Europi. Nisu li to možda one dvije žene iz mita upravo SAD i Rusija ?!

Europa tako postade razdijeljenom sluškinjom dvaju moćnih središta, Moskve i Washingtona. Netko ju je slikovito usporedio sa staricom na bolesničkoj postelji. Jaltska i Postdamska konferencija proglašise cinički i nesmiljeno - u formi liječničkog biltena - konac Europe. Nikakvo onda čudó što ona "započe umirati" raskomadana između Dva Velika Brata, pobjednika II. svjetskog rata. Berlinski zid, "zid srama i bezakonja", postao je tako "nadgrobnim spomenikom 'pokojne' Europe".

Od 1945. godine u Europi se nije dogodilo ništa značajno što ne bi bilo obilježeno mitom Jalte. Ni mađarski ustanak (1956.), ni naivno Praško proljeće (1968.), ni pobuna poljskih radnika (1956. i 1970.), kao ni Hrvatsko proljeće (1971.) nisu ništa izmijenili na političkom polju, kao ni u svijesti ljudi. Očit dokaz tome jest i farizejsko držanje Zapadnjaka pred pobunama i ustancima na Istoku. Ono se svodilo na obične "izraze suosjećanja s jadnom braćom iza željezne zavjese", uz umirivanje vlastite savjesti riječima: "Tu se ništa ne da izmijeniti."

Prva istinska povreda Jalte zbilja se u listopadu 1978., kad su kardinali u Rimu za Papu sveopće Crkve izabrali građanina Poljske, iz

istočnog bloka, krakowskoga kardinala Karola Wojtylu. To nije bila politika, nego djelo Duha Svetoga. Taj izbor je pokazao da Crkva nadilazi sve podjele i ne da se ugurati ni u kakve kalupe.

Od tog 16. listopada 1978. godine ni Europa, a ni svijet nisu mogli ostati isti. Nije nikakvo čudo što se veliki i moćni centri, koji su nadzirali i dirigirali Europom ("The Big Brother is watchin over you"), nisu previše oduševili ovim izborom. Toga dana, naime, pokopan je "duh Jalte", umro je fantom "Velikog Brata". Zašto?

S granice istočnog carstva stigao je u središte kršćanstva i Europe čovjek koji ima osjećaj za povijest, koji vraća povjerenje u ljude i budi nostalgiju za izgubljenim jedinstvom:

"Zato ja, Ivan Pavao II., sin poljskog naroda, koji se uvijek smatrao europskim zbog svojih korijenja, tradicije i kulture koja je slavenska među Latinima i latinska među Slavenima; ja, nasljednik svetoga Petra na katedri u Rimu koju je Krist htio postaviti u Europi; ja biskup Rima i pastir sveopće Crkve, vičem tebi, stara Europo, s ljubavlju iz Santiaga: "Pronađi sebe! Budi svoja! Otkrij svoje početke! Oživi svoje korijene! Povrati se životu!"

Ove riječi pape Poljaka Ivana Pavla II., koje je izgovorio 9. studenog 1982. godine, nisu samo proglas ili program. Ne, one su *dogadaj*. San o uskrsnuću Europe nije više posao vizionara, pjesnika i filozofa. On je stvarnost koja se događa i na ovoj specijalnoj sinodi o Europi.

3. 2. "Isus Krist koji živi u svojoj Crkvi izvor je nade za Europu"

Radni naslov Druge specijalne sinode o Europi bio je: "Isus Krist koji živi u svojoj Crkvi izvor je nade za Europu".⁸ Kad je 1991. godine bila održana Prva specijalna sinoda o Europi, onda se govorilo da se kontinent našao u stanju "pronađenog jedinstva". Dvije godine prije toga, naime, za mnoge narode Europe započeo je proces oslobođenja, izlaska iz katakomba, prijelaza preko Crvenog mora. Rodila se velika nada. Brojne su ograde i zidovi popucali, a granice se otvorile. "Urušen je zemaljski mesijanizam, a u svijetu se rodila žeđ za novom pravdom. Rodila se nada za slobodom, odgovornošću, solidarnošću i duhovnošću. Svi su poželjeli novo i humanije društvo, pa se ne smije

⁸ Tajništvo Sinode je 1998. godine razaslalo *Lineamenta* biskupskim konferencijama Europe i rimskim dikasterijima na 33 stranice, s dodatkom od 16 stranica najvažnijih tekstova pape Ivana Pavla II. koji se odnose na Europu, a izgovorio ih je u razdoblju od 1992. do 1998. godine. U *Lineamenta* je dodano i 15 pitanja na koja je trebalo odgovoriti. Kad je Tajništvo prikupilo tražene odgovore, izradilo je radni dokument na 96 stranica (*Instrumentum laboris*) s naslovom "Isus Krist koji živi u svojoj Crkvi izvor je nade za Europu". Ovaj je dokument bio podloga za rad Sinode.

iznevjeriti te velike nade čovječanstva”, govorio je Papa u siječnju 1990. godine sudionicima plenarnog zasjedanja Papinskog vijeća za kulturu.

Upravo stoga je Sveti Otac sazvaio Prvu specijalnu sinodu za Europu, kako bi biskupi europskog Istoka i Zapada nakon godina prisilne rastave mogli u zajedništvu moliti i “razmišljati o dometima i posljedicama tog povijesnog trenutka za Europu i za Crkvu”, te otkrivati “znakove vremena” i čuti što Duh govori crkvama Europe (usp. Otk 2, 7. 11. 17).

I dok se za vrijeme održavanja Prve specijalne sinode o Europi moglo reći da se Europa u to vrijeme nalazila u stanju “pronađenog jedinstva”, ovo današnje vrijeme poslije osam godina mogli bismo označiti kao razdoblje “ugroženog jedinstva”. Obazirući se na godine koje su prošle nakon pada Berlinskog zida, Papa je u Gnjeznu (4. lipnja 1997.) upitao: “Nije li se poslije pada onog vidljivog zida otkrilo onaj nevidljivi koji dijeli ovaj naš kontinent, a to je zid u srcima ljudi? Zid političkog i ekonomskog egoizma, zid gubljenja osjetljivosti za vrijednosti ljudskog života i njegovog dostojanstva. Sjene svega toga protežu se nad čitavom Europom. Zato je još daleko cilj stvarnog jedinstva europskog kontinenta.”

Izvanredni događaji iz 1989. godine bili su povodom mnogima da povjeruju kako će oni radikalno izmijeniti povijest, te da se u Europi neće više nikada događati drame i podjele koje su obilježile njezinu prošlost. A, evo, upravo na pragu trećeg tisućljeća ratovi i podjele stvorili su klimu nepovjerenja u njezino jedinstvo. Kao što je evanđelje u prošlosti bilo inspiracija traženju jedinstva duha, tako je i danas ono jedino kadro “srušiti zidove koji su usađeni u srcima ljudi i koji dijele Europu” (Papa u Gnjeznu, *ibid.*). Eto, u takvu ozračju Papa je 23. lipnja 1996. u Berlinu najavio održavanje Druge specijalne europske sinode riječima: “Iz ovog poznatog grada koji je na poseban način proživljavao sudbinu europske povijesti ovog stoljeća, htio bih obznaniti cijeloj Crkvi da sam nakanio sazvati Druhu specijalnu sinodu o Europi.” Cilj Sinode je analizirati stanje Crkve u Europi, te u znaku predstojećeg Jubileja potaknuti autentičnu vjersku i svaku drugu obnovu.

U svrhu pripreve Tajništvo Sinode je tijekom 1998. godine biskupskim konferencijama razaslalo *Lineamenta* na 30 stranica, s dodatnih 15 pitanja na koja je trebalo odgovoriti. Od 34 upitanih odgovorilo je 24 (70 posto). Među biskupskim konferencijama Europe koje su odgovorile na pitanja nalazi se i Hrvatska (zahvaljujući radišnosti našega đakovačkog biskupa i njegovih suradnika). Uzme li se u obzir da je od 25 rimskih ureda odgovorilo samo njih 9 (36 posto), onda je uočljivo da je teren bio

“kooperativniji”. Radni dokument s naslovom “Isus Krist koji živi u svojoj Crkvi izvor nade za Europu”, uz uvod i zaključak, ima tri dijela na 96 stranica. U prvom dijelu govori se o Europi na pragu III. tisućljeća, te o potrebi “razlučivanja” znakova vremena. U drugom dijelu govori se o Isusu Kristu, jedinom Spasitelju svijeta koji je prisutan u svojoj Crkvi. A u trećem poglavlju govori se o Kristu koji je izvor nade za Europu, kao i o Crkvi koja je pozvana “naviještati, slaviti i služiti evanđelje nade”.

Glavni relator na ovoj sinodi, madridski nadbiskup kard. Ruoco Varela je, slijedeći shemu radnog dokumenta, na 25 stranica svojega izlaganja pokušao pokazati kako Crkva i danas nudi blago koje joj je povjereno “od vjekova”: Isusa Krista koji u njoj živi. Isti je relator nakon intervenata prisutnih sinodalnih otaca prikazao referat *post disceptationem*, u kojemu je pokušao sintetizirati priloge sudionika, te na koncu postaviti 17 pitanja za rad u grupama.

Sinoda je u tom smislu odlučila ispovjediti da je “Isus koji živi u svojoj Crkvi izvor nade za Europu” i objaviti svijetu ovu “nadu protiv svake nade”. To nije govor o nekom običnom optimizmu ili o povjerenju u “europsku stvar”. Ne. Tu je govor o teološkoj kreposti nade koja je sposobna “obračunati se” i s neuspjehom i zamorom, jer je utemeljena na Uskrsnulom Kristu, pobjedniku života i smrti. To je nada Abrahama i Pavla, koja nalazi svoju sigurnost u Bogu koji je vjeran svojim obećanjima. To je nada s uporištem u Ukrslom, koji snagom Duha Svetoga ne napušta čovjeka, svijet i društvo, nego ga prati, rasvjetljava i pomaže na njegovu putovanju.

U pozadini ovih razmišljanja nalazi se perikopa iz Lukina evanđelja o dvojici učenika na putu u Emaus. Suvremeni Europljani se, poput one dvojice učenika na putu u Emaus, nakon euforičnih doživljaja slobode i pada komunizma, osjećaju umornima, zamišljenima i nesigurnima. Učenici su išli i zajedno raspravljali. Njihov je hod bio označen tugom i beznađem: “A mi smo se nadali da će on osloboditi Izraela.” I premda im se Isus pridružio i s njima putovao, oni nisu bili sposobni prepoznati ga. Radni dokument donosi ovdje zanimljiv citat iz Augustinova govora: “O, učenici, vi velite da ste se nadali. To znači da se sada više ne nadate. Krist je živ, ali u vama je nada umrla. Učenici su tako putovali mrtvi u društvu Života. S njima je putovao Živi, ali u njihovim srcima život još nije bio obnovljen” (Augustin, *Discorso*, 235, 2-3). Ova dva učenika znakovita su slika suvremenih Europljana, koji se doimlju “izgubljenima, zbunjenima, nesigurnima”; među njima su i brojni kršćani koji su izgubili vjeru ili se zadovoljavaju običnim površnim oblicima religioznosti.

Svima takvima, kao i onoj dvojici učenika, jedino susret s Uskrsnim može "raspaliti srce" i učiniti da se vrate na svoja "radna mjesta", gdje se odvija "europska povijest", kako bi pridonijeli obnovi kontinenta i stvaranju nove Europe, koja će svijetu pružiti uzor civilizacije, mudrosti i mira.⁹

3.2.1. Papin pozdrav i homilija

Sinoda je započela svečanim euharistijskim slavljem u bazilici sv. Petra koje je predvodio Papa. U svojoj homiliji Sveti Otac je naglasio da očekivanja i nade ove sinode koje nosimo u svojim srcima povjerava Gospodinu, te da "svakome radosno i s ljubavlju udjeljuje bratski cjelov mira". Ističući zatim da je slika učenika iz Emausa u pozadini ovoga važnog crkvenog skupa, Papa veli da "Gospodin želi kršćanskome hodočasničkom narodu od Atlantika do Urala uputiti poziv nade, koji je sočno izražen u prigodnom liturgijskom tekstu proroka Sofonije: 'Kliču... viči od veselja... raduj se' (Sof 3,14). Bog Saveza poznaje srce svoje djece. Poznate su mu tolike bolne kušnje koje su europski narodi morali podnijeti u ovom izmučenom i teškom stoljeću koje je na svom zalazu. On, Emanuel, Bog s nama, razapinjan je u koncentracijskim logorima i gulazima, upoznao je patnje u bombardiranjima i rovovima, trpio je svuda gdje je čovjek bio ponižen, potlačen i obeščaćen u svom nepovredivom dostojanstvu. Krist je podnio muku tolikih nevinih žrtava u ratovima i sukobima koji su okrvavili europsko tlo". Navodeći reakciju dvojice učenika iz Emausa "koji su se nadali", Papa veli da se nešto slično dogodilo i s entuzijazmom nakon rušenja Berlinskog zida. Oduševljenje koje je bilo zahvatilo europske narode, naglo je splasnulo zbog utjecaja gospodarskoga i političkog sebeljublja. "A mi se nadasmo..!" U tom osobitom kulturnom i gospodarskom okruženju, Crkva osjeća dužnost ponoviti poruku nade Europi riječima proroka Sofonije: 'Jahve, Bog tvoj i silni spasitelj, u tvojoj je sredini' (Sof 3,17). Ovaj poziv nade, veli Papa, "ne temelji se na nekoj utopističkoj ideologiji, poput onih kojima su u posljednja dva stoljeća gažena prava čovjeka, posebno onog najslabijeg. Naprotiv, ovo je neprolazna poruka spasenja koju je Krist proglasio kad je najavio: Približilo se kraljevstvo Božje, obratite se i vjerujte evanđelju! Vlašću koju ima od Gospodina, Crkva ponavlja današnjoj Europi: Europo trećeg tisućljeća, 'neka ti ne klonu ruke!' (Sof 3,16). Ne daj se obeshrabriti. Ne predaj se mišljenju i življenju koji nemaju

⁹ Budući da još nisu izišli sinodalni akti, navode u tekstu uzimao sam iz prigodnih biltena koje je Tajništvo Sinode redovito dostavljalo novinarima, ili pak iz službenog dnevnika *L' Osservatore Romano*.

budućnosti jer nisu utemeljeni na postojanoj sigurnosti Božje Riječi. Europo trećeg tisućljeća, Crkva predlaže ponovno tebi i tvojoj djeci Krista, istinsku nadu čovjeka i povijesti!"¹⁰

"Od srca želim da sinodski radovi omoguće ponovno oživljavanje iskustva učenika iz Emausa, koji su se, prepoznavši Gospodina u lomljenju kruha, vratili u Jeruzalem s riječima: 'Nije li gorjelo srce naše dok nam je otkrivao Pisma?' Neka nas Uskrsli Gospodin ponovno oduševi i učini poniznim i gorljivim apostolima svoga križa, kao što su bili sv. Benedikt, Ćiril i Metodije, sv. Edith Stein, Brigita i Katarina Sijenska, suzaštitnici Europe. I neka Krist bude obnovljeno vrelo nade za stanovnike Starog kontinenta, u kojem je evanđelje stoljećima donosilo neusporedivu žetvu vjere, djelatne ljubavi i civilizacije."

3.2.2. Pokušaj dijagnosticiranja stanja u Europi

Na Sinodi je uz ostalo bilo govora o društvenim i duhovnim "slabostima" Starog kontinenta. Dijagnosticirane su brojne "bolesti" koje muče Europu na pragu trećeg tisućljeća: materijalizam, konzumizam, etička i duhovna anemija, intelektualni agnosticizam, individualizam, neograničeni pluralizam koji vodi "slabljenju misli" i odricanju svetog, koje je kardinal Eyt iz Bordeauxa nazvao "laganim odmetništvom od vjere".

Povijest Europe, čulo se u dvorani zasjedanja, označena je trostrukom podjelom koja se zbila u ove dvije tisuće godina: ponajprije podjelom između Istoka i Zapada, koja se dogodila početkom drugog milenija (godine 1054.); zatim protestantskim raskolom polovicom 16. stoljeća i konačno "trećim ideološkim raskolom" u prošlom stoljeću, koji je prouzročio "rascjep vjere i kulture", i tako suprotstavio razum i vjeru. Te podjele posebno su odjeknule u ovom našem stoljeću označenom trima totalitarističkim ideologijama: komunizmom, fašizmom i nacizmom. Nije onda čudno što su Europljani sumnjičavi prema svemu, pa i Crkvi. Crkva bi prema takvim sumnjičavim Europljanima morala, poput Isusa u susretu s učenicima na putu u Emaus, strpljivo slušati i tumačiti Sveto Pismo, upozorio je o. Radcliffe.¹¹

Bečki kardinal Schönborn je opisao tri rane Europe koje treba vidati i liječiti. Ponajprije tu su zla koja su se dogodila na njezinu tlu kao plod opakih ideologija. No, čini mi se, veli kard. Schönborn, dok su se detaljno proučila i obradila zla fašizma, komunistička zlodjela

¹⁰ Usp. *L' Osservatore Romano*, 2. listopada 1999., str. 6 - 7.

¹¹ Usp. *L' Osservatore Romano*, 6. listopada 1999., str. 9.

još su uvijek velikim dijelom obavijena tamom. O njima se šuti. Nismo li i mi biskupi Zapada pridonijeli tome svojom šutnjom? Nije li ovo prigoda, pita se kardinal, da za to zatražimo oprostenoje od svoje braće s Istoka, da se pokajemo, kako bismo obilježavanje mučenika slavili čistim srcem? Druga je rana, nastavlja kardinal Schönborn, razdijeljenost crkava, koje su se poslije raskola udaljile jedne od drugih. Zapadu je potrebna teologija istočnih otaca, duhovnost manastira, ljepota ikona i božanska liturgija koja se stoljećima slavi s dubokim osjećajem otajstva. Istoku je potrebno "zapadno plućno krilo" kako bi se slobodnije postavilo prema državnim strukturama te izbjeglo opasnu identifikaciju "crkva - nacija". Kao treću ranu on spominje "odcijepljenost" od korijena Božjeg odabranja Jahvina naroda. Solovjev je proročki pisao i isticao da će kršćani Istoka i Zapada prevladati podijeljenost ako se vrate svojim korijenima koji su u tajni povijesti izabranog naroda, u Izraelu. Nisu ni jezik, ni kultura, ni narod ono po čemu pripadamo "jedinom Božjem narodu", nego "Božji poziv", po kojemu nas iz različitih krajeva i rasa poziva na sveti sastanak u "Gospodnjem Izraelu", veli kardinal Schönborn.¹²

3.2.3. Nezaobilazni subjekti u reevangelizaciji Europe

Suvremeno društvo ima puno istina, ali ne poznaje onu pravu. Odnos s Tajnom je prekinut. Čovjek je sam sebi postao neshvatljiv, a svijet doživljava kao pozornicu igara. Crkva je danas u manjini, jer malo je onih koji su upoznali i susreli Krista. Ponekad se čini da je i Crkva pod utjecajem "svjetskog mentaliteta", da je u opasnosti svesti evanđelje na puko nizanje riječi i moralnih apela. A vjera je u biti susret s Kristom - Bogom živim (kard. Simonis). U tom smislu na Sinodi je bilo govora i o crkvenim duhovnim pokretima koji pokazuju "mladost, zanos i energiju" (kardinal Vlč). Oni su dar Duha Svetoga današnjoj Crkvi, kao što su nekoć, u srednjem vijeku, to bile redovničke zajednice.¹³

Isticana je i uloga posvećenog života i "njegova simbioza s poviješću Europe dugi niz stoljeća". I suvremeni čovjek osjeća potrebu 'u živo' dotaknuti ne samo "svete osobe" nego i "svete zajednice". U društvu koje ističe stjecanje, proizvodnju i potrošnju, osjeća se snažna potreba duhovnih dobara. Stoga se evanđeoski savjeti siromaštva, poslušnosti i čistoće pojavljuju kao nužan korektiv, kao evanđeoska "kontrakultura", duhovno lječilište u ovom

¹² Usp. *L' Osservatore Romano*, 9. listopada 1999., str. 9.

¹³ Usp. *L' Osservatore Romano*, 4 -5. listopada 1999., str. 5.

trenutku moralnog i intelektualnog "hrđanja" duha i duhovnosti Europe (kardinal Somalo).¹⁴

Svećenik je Božji čovjek, čovjek Crkve i čovjek svojega vremena, rekao je kardinal Hoyos (za kler). I kad se svećenik identificira s Kristom, onda nema bojazni suočiti se s modernim izazovima. Nestaje straha. Zar je bilo lako, pita se kard. Hoyos, suočiti se s razvratnošću ondašnje Atene, Korinta i Rima?! Zar je bilo lako u poganski svijet ondašnjeg Istoka i Zapada unijeti svetost ženidbe i monogamije?! Zar je bilo lako obraćati silnike i umirivati razbojnike?! Ali, kad je svećenik Božji čovjek i čovjek Crkve, onda to ide lakše, jer se osjeća Božji Duh, koji svime upravlja i kormilari.

Svećenici, teolozi i biskupi pozvani su na tješnju suradnju. Sastavni dio biskupskog služenja jest poticati i ohrabrivati teološka promišljanja. Nedostatak žive teologije ne pogađa samo Crkvu nego i društvo u cjelini. Upravo iz teološke misli Europa je crpila svoje najveće ideje i svoju snagu za promjenama (kardinal Lustiger).¹⁵

Kard. Meisner je posebno "kritizirao" jačanje crkvene birokracije i pretjeranu proizvodnju papira i dokumenata u Katoličkoj Crkvi. Pozvao je na "sveti savez" vatikansku kuriju i mjesne ordinarije "u borbi" protiv plime papira i brda dokumenata.¹⁶

3.2.4. Obraćanje i susret s Kristom snaga su obnove Europe

Suvremeni svijet, čini se, gubi osjećaj grijeha i ne shvaća važnost milosti i oprostjenja. A Isus je najavljen kao onaj koji će "otkupiti narod od grijeha njegovih". Znaju li današnji vjernici da je Euharistija žrtveno slavlje, pomirnica za grijeha naše: Evo Jaganjca Božjeg, koji oduzima grijeha svijeta. Je li ta tema prisutna u našim propovijedima? Kardinal Estevez je naglašavajući važnost sakramenta ispovijedi, istaknuo da je osobna ispovijed jedini ispravan put u slavljenju ovog sakramenta, te da "zajednička odrješenja" ne mogu biti redoviti put odgoja i sakramentalnog pomirenja.

Na temelju opisa Petrove ispovijedi kod Cezareje, kardinal Ratzinger¹⁷ je prikazao dva načina pristupa tajni Isusove osobe: način razmišljanja ljudi (raznolike hipoteze) i način ispovijedanja apostola Petra. I dok prvi način priča o Isusu, drugi je oblikovan u razgovor s Isusom. Prvi iznosi različite hipoteze (Ilija, Jeremija..), a drugi ispovijeda: "Ti si Krist, Sin Boga živoga" (Mt 16,16).

¹⁴ Usp. *L' Osservatore Romano*, 4 -5. listopada 1999., str. 6.

¹⁵ Usp. *L' Osservatore Romano*, 7. listopada 1999., str. 4.

¹⁶ Usp. *L' Osservatore Romano*, 7. listopada 1999., str. 4.

¹⁷ Usp. *L' Osservatore Romano*, 9. listopada 1999., str. 10.

Iz ovog susreta kod Cezareje imamo nekoliko elemenata za evangelizaciju: Samo onaj koji priznaje Isusa kao Sina Božjega, poznaje Krista. Poznavanje Isusa pretpostavlja zajedništvo života, hoda i dijaloga s Isusom. To zajedništvo stvara kategoriju "mi", a to je Crkva. Poznavanje Isusa nije naše svojstvo ili zasluga, nego dar nebeskog Oca. Iskustvo Cezareje (što vele ljudi i što velite vi) ostaje kao trajna paradigma. Važno je da u hodu ostanemo s Kristom, jer smo pozvani biti "svjetlo svijeta i sol zemlje". I ne smijemo zaboraviti da porazi i patnje nisu bez značenja. Oni su blagoslovni i donose plod svima. Najjače svjetlo dolazi nam od mučenika, a ne od dijalektičara, veli kard. Ratzinger. Mučenici su, naime, najveći komunikatori Krista koji s križa sve sebi privlači (Iv 12, 32).

U vidu što skladnije i uspješnije reevangelizacije Europe kard. Martini je u svom priopćenju izrazio tri želje i tri sna:¹⁸ Ako se vjernici budu "družili" sa Sv. Pismom, ako ga budu čitali i razmatrali, donijet će nadu i razgaliti ljudska srca kao i dvojici učenika iz Emausa. Druga želja i san je da župa nastavi ostvarivati proročku, svećeničku i đakonsku službu uz pomoć pokreta koji se u njoj javljaju. Treći san je potreba susreta i kolegijalnosti među biskupima svijeta. Ovaj treći san uzeli su novinari na metu pa su pisali kako kard. Martini zagovara sazivanje sabora. A on, "ni luk jeo, ni luk mirisao".

3.2.5. Nekoliko zanimljivih tema

Predstojnik Papinskog vijeća za *Iustitia et pax* Van Thuan najavio je svojevrstni "socijalni katekizam", koji bi protumačio crkveno učenje o pravdi, miru, solidarnosti i supsidijarnosti, a trebao bi biti predstavljen javnosti u Svetoj godini na susretu radnika u Rimu 1. svibnja godine 2000.

Beogradski nadbiskup Perko upozorio je na djelovanje "jakih snaga zla i sotone"¹⁹ te naglasio da nije dovoljno promatrati nastrane pojave u društvu s vidika psihologije i sociologije kad je u pitanju nazočnost đavolskog djelovanja. Krist je opunomoćio Crkvu da ima vlast nad sila tame.

Na Sinodi su sudjelovali i predstavnici drugih kršćanskih crkava. Prvi put se na jednoj sinodi pravoslavni episkop ispričao za nepravde nanesene grkokatolicima u Istočnoj Europi, posebno u Rumunjskoj. Učinio je to rumunjski episkop Josif. Poznato je, naime, da je državnim dekretom 1948. godine zabranjena Grkokatolička

¹⁸ Usp. *L' Osservatore Romano*, 9. listopada 1999., str. 8.

¹⁹ Usp. *L' Osservatore Romano*, 9. listopada 1999., str. 10.

crkva u Rumunjskoj, a sva njezina imanja su dodijeljena Rumunjskoj pravoslavnoj crkvi. Episkop Josif je osim toga prenio pozdrave rumunjskog patrijarha Theoctista, koji je u svibnju ugostio Papu u Bukureštu.

Nadbiskup iz Pize Plotti istaknuo je četiri teme koje mu se čine prioritetnim.²⁰ To je ponajprije tzv. sakramentalizacija, koja stvara klimu "nek se i to obavi", a ne klimu osobnog susreta s Kristom. Drugo je pitanje mladih, za koje nema dovoljno prostora u našem pastoralu. Treći je problem solidarnost, koja je ponekad prisutna u društvu, ali često nedostaje u našim zajednicama. Kao četvrtu zanimljivu temu Plotti je naveo vrednovanje karizmi u Crkvi. Opasno je, veli on, razlučivati karizmatsku od institucionalne Crkve, po kojoj bi se u prvu ubrajalo pokrete, a u drugu kršćane "drugog reda". Crkva je naime cijela karizmatska u svojoj institucionalnosti. A biskupova je zadaća razlučivati i usvajati autentičnost karizmi.

Kardinal Tettamanzi posebno je naglasio da je najpotrebnije "govoriti s nadom". To nikako ne znači da kršćanin ne vidi stvarnost. Ne, on je realist koji ipak ne dopušta da ga obuzmu osjećaji beznađa o kojima govori prorok Ezekijel: "Nada nam je pokopana, a mi izgubljeni" (Ez 37,11). Srce problema sadašnje evangelizacije jest "ne toliko krštenje obraćenih, koliko obraćenje pokrštenih". Puno je, naime, kršćana koji žive kao da Krista nema.

3.2.6. Hrvatski obol na Sinodi

Na ovoj specijalnoj sinodi o Europi sudjelovalo je pet biskupa Hrvata, jedna časna sestra i jedna djevojka. Sedam puta se u dvorani zasjedanja čulo za hrvatski narod, te radosti i nade Crkve u Hrvata.

• Kardinal Puljić²¹ je podsjetio da je Crkva na području BiH morala hodati "križnim putem" još od polovice 15. stoljeća, kad su Turci došli i okupirali ovu zemlju. Podsjetio je da su katolici prošlih ratnih godina desetkovani, te se "ostatak Izraela" bori za preživljavanje, liječeći rane dobivene u strašnom nasilju. Zahvaljujući "školi križa", vjernici su naučili živjeti u nadi koju pruža Uskrsli. Ova je sinoda pozvana da hrabro ponovi poziv koji je prije gotovo dvije tisuće godina uputio autor Poslanice Hebrejima: "Čuvajmo nepokolebljivu vjeru nade jer je vjeran Onaj koji dade obećanje" (Heb 10, 23). U tom vidu ovo naše doba treba pastire poslušne Duhu Svetomu i vjernike (zavjetovane i laike), svjesne svojega uzvišenog poziva.

20 Usp. *L' Osservatore Romano*, 9. listopada 1999., str. 9.

21 Usp. *L' Osservatore Romano*, 10. listopada 1999., str. 6.

• Nadbiskup Bozanić²² je, podsjećajući na hrabro svjedočanstvo kard. Stepinca, istaknuo važnost odgoja savjesti. Stepinac je bio i ostaje u sjećanju svoga naroda kao veliki učitelj i odgojitelj kršćanske savjesti. Sekularizacija kršćanskog života nosi sa sobom duboku krizu savjesti i kršćanske moralne prakse. Budući da je savjest "najskrovitija jezgra i svetište čovjeka, gdje je on sam s Bogom, čiji glas odzvanja u njegovoj nutрини..." (GS 16), potrebno je odatle početi duhovnu i etičku obnovu. U sve većem lomu između privatne savjesti i javnih vrijednosti, potreban je novi sustav vrijednosti, izgrađen na personalističkoj antropologiji. A prisutnost Crkve u Europi mora se osloniti na svjedočenje kršćana koji djeluju po savjesti prosvijetljenoj Duhom Svetim.

• Biskup Srakić²³ je istaknuo "ekumenski put kao sredstvo potrebno u stvarnom evanđeoskom djelovanju" (Instr. lab, 60). Odmah na početku je rekao da on dolazi iz Hrvatske, a ne s Balkana, kako neki običavaju govoriti. Naglasio je kako se u Hrvatskoj nije vodio "vjerski rat", jer su se predstavnici Katoličke i Pravoslavne Crkve sastajali i u domovini (dva puta) i u inozemstvu posredstvom CCEE-a i KEK-a (nekoliko puta). Zaključio je da za nas ekumenska osjetljivost nije laka, ali nije ni nemoguća. Štoviše, ona je važan uvjet vjerodostojnosti evangelizacije. Iako je proces uzajamnog praštanja i pomirenja tvrd i dug, čini se što je sada moguće s "nadom i radom" (*Dum spiramus, speramus*).

• Biskup Komarica²⁴ je zahvalio Bogu što je ostao na životu u tijeku užasnih stradanja u njegovoj biskupiji. Govorio je i svjedočio o razarajućoj sili zla koju je kadar učiniti ateizirani čovjek, ali i o junačkim djelima pobožnih ljudi i njihove samoprijegorne ljubavi prema bližnjemu. Podsjetio je na mučeništvo šest svećenika, jednog redovnika i jedne redovnice. Zahvalio je Svetom Ocu i njegovim suradnicima na brojnim interventima u obranu obespravljenih, poniženih, ispaćenih, prognanih, opljačkanih, nestalih, pobijenih. Biskup Komarica naveo je podatak od više od 300 intervenata Svete Stolice u razdoblju od 1991. do 1996. godine u korist mira u BiH. Ustvrdio je također da usprkos prividnom miru u BiH još uvijek vlada "sila jačega". Ne poštuje se pravo na domovinu i imovinu, pravo na rad i zaradu, na vjersku slobodu i zdravstveno osiguranje. Nazvao je to sramotom za Europu na koncu 20. stoljeća, a rat koji se vodio kao "ograničeni nastavak Prvoga i Drugoga svjetskog rata"

²² Usp. *L' Osservatore Romano*, 9. listopada 1999., str. 9.

²³ Usp. *L' Osservatore Romano*, 8. listopada 1999., str. 5.

²⁴ Usp. *L' Osservatore Romano*, 9. listopada 1999., str. 7.

biskup Komarica je opisao kao "jasni znak krize europskih vrijednosti".

• Biskup Puljić²⁵ je u svom izlaganju podsjetio na svoje sudjelovanje na Prvoj specijalnoj sinodi o Europi prije 8 godina, kada je okupljenim biskupima uputio "bolni krik" zbog napada srpskih i crnogorskih vojnika na područje dubrovačke biskupije. I dok je ondašnji govor bio obilježen riječima "tuge i očaja", biskup Puljić je ovaj put subraći priopćio veselije vijesti: "U Dubrovniku u Hrvatskoj obranjena je demokracija, sloboda, kulturne, ljudske i vjerske vrijednosti pred barbarstvom našeg stoljeća." Izrazivši nadu da će krv nevinih žrtava sjedinjena s Kristovom žrtvom na križu zajamčiti ljudskoj patnji otajstvenu i vječnu plodnost, zahvalio je Svetom Ocu što je već od samog početka sukoba pozivao na molitvu, post i dobra djela, i što je ulijevao nadu da je mir moguć. Za Crkvu, koja ne raspolaze "oklopnim divizijama", molitva, post i dobra djela jedino su i najjače oružje kojim ona želi raspolagati. Na koncu je izrazio trostruki izvor nade u izgradnji suvremene Europe: sposobnost da ljudi praštaju i da mole oproštenje prvi je izvor nade. Uspomena na silno mnoštvo mučenika ovog stoljeća koji su očitovali vrhunski stupanj ljubavi prema Bogu i bližnjemu, drugi je izvor nade. I na koncu, treći izvor nade je štovanje BDM, koja se u povijesti naroda očitovala kao "početak boljega svijeta" (Trški Vrh), pa je i u ovom našem vremenu "majka nade" za sljedeća stoljeća.

• Č. s. Kornelija Zorić²⁶ se upitala "kakvu ulogu u današnjoj Europi imaju zajednice zavjetovanog života". Prava i duboka solidarnost posvećenog života proistječe iz duhovnosti utemeljene na "križu Kristovu, simbolu ljubavi Božje prema ljudima", križu koji postaje pravim izvorom nade". U tom "mudrosnom čitanju" i posvećeni život će lakše pronaći putove zauzimanja u novoj evangelizaciji Europe, u suosjećanju s patnicima, odbačenima i onima koji nemaju glasa, u radosnom svjedočenju i predanju u službi Bogu i ljudima.

• Studentica teologije iz Sarajeva, najmlađi sudionik Sinode, 25-godišnja Sanja Horvat, govorila je o problemima mladih u BiH:²⁷ nezaposlenost, visoke pristojbe za školovanje, netolerancija stvarana i poticana nedavnim ratnim sukobom, nemogućnost povratka katolika u rodni kraj, težak život, gaženje ljudskih prava i ljudskog

25 Usp. *L' Osservatore Romano*, 7. listopada 1999., str. 4 - 5.

26 Usp. *L' Osservatore Romano*, 10. listopada 1999., str. 6.

27 Usp. *L' Osservatore Romano*, 10. listopada 1999., str. 6.

dostojanstva. Mladi koji su ostali svjedoče i vjeruju. Nadaju se se boljem sutra uz potporu njihovog najdražeg prijatelja, Ivana Pavla II.

3.3. Poruka biskupa: "Radosno svjedočimo evanđelje nade u Europi"

Biskupi su na koncu uputili svima poruku²⁸ "Radosno svjedočimo evanđelje nade u Europi". Premda se čini da je nada svakog dana sve slabija, uništavana tolikim oblicima trpljenja, tjeskobe i smrti, biskupi su, prosvijetljeni vjerom, napisali da s "poniznom postojanošću" vjeruju kako je nada moguća za sve. "Čovjek, naime, ne može živjeti bez nade. Njegov bi život bio lišen značenja i postao bi nepodnošljiv." Takvu riječ nade, pišu biskupi, upućujemo vam iz Rima, sabrani blizu groba apostola Petra na drugoj sinodi o Europi. U osvit Velikog Jubileja zajedno s apostolom Petrom ispovijedamo da je Krist - Pomazanik, Sin Boga živoga. On, Uskrslu Gospodin, uvijek je nova nada Crkve i ljudskog roda, jedina istinska nada čovjeka i povijesti. Sve to, pišu dalje biskupi, ispovijedamo "u jedinstvu s vama, braćo i sestre, koji s nama dijelite istu vjeru u Gospodina Isusa", ponavljajući ono što je Papa rekao na početku Sinode: "Europo trećeg tisućljeća, neka ti ne klону ruke, ne daj se obeshrabriti, ne predaj se mišljenju i življenju koji nemaju budućnosti, jer se ne temelje na postojanoj sigurnosti Riječi Božje!"

Nada koju vam naviještamo nije san, nego stvarnost. Isus - Emanuel jest Bog s nama. Promatrajući svakodnevni život u našim crkvenim zajednicama, mogu se prepoznati brojni znakovi nade koje Duh Božji pobuđuje i hrani. Nada tolikih mučenika bila je jača od smrti. Njihova svjedočanstva ne smijemo zaboraviti. Oni su tako očiti i vidljivi znak nade. Ima i drugih znakova nade: svetost tolikih ljudi, sloboda Crkava europskog istoka, nazočnost i širenje duhovnih pokreta i zajednica, sve snažnija svijest kršćana o vlastitoj odgovornosti, razmjena darova između Istoka i Zapada, pokušaji i skromna ostvarenja u ekumenskom hodu istine, ljubavi i pomirenja.

Stoga biskupi pozivaju sve vjernike da odgovore s obnovljenim žarom na apostolski i misionarski zov primljen na krštenju. Posebno se obraćaju svećenicima: "Vama, prezbiteri naših europskih crkava, koji zadivljujućim predanjem živite službu koja vam je povjerena, upućujemo sa zahvalnošću i povjerenjem našu riječ: Ne dajte se obeshrabriti i ne dopustite da vas umor svlada!" Slavimo i

²⁸ Usp. *Gesù Cristo vivente nella sua chiesa sorgente di speranza per l' Europa - Nuntius*, na četiri europska jezika (talijanski, engleski, francuski i njemački), Città del Vaticano, 1999., str. 52.

naviještajmo Evanđelje nade, pišu biskupi. U svijetu zaglušenom tolikim riječima obnavljajmo Petrovu ispovijed: "Gospodine, kamo ćemo poći? Ti imaš riječi života vječnoga" (Iv 6,68). Slavimo evanđelje života u društvu i u kulturi koji su često zatvoreni nadnaravnim stvarnostima, uronjeni u potrošački mentalitet, robovi drevnih i novih idolopoklonstava. Otkrivajmo ponovno smisao otajstva. Obnavljajmo naša liturgijska slavlja. Osigurajmo prostor šutnje, molitve i razmatranja. Vratimo se sakramentalnom životu, posebice Euharistiji i pokori, izvorima spasenja i pomirenja, slobode i nove nade.

Naša ispovijed nade, vele biskupi, potiče nas upraviti osobiti pogled na Europu, na tu složenu, ali kulturnu i zemljopisnu stvarnost koje je prošlost usko povezana s poviješću kršćanstva. Zbog toga živo želimo da se u procesu ujedinjenja Europe zajamči prvenstvo etičkih i duhovnih vrijednosti. U tom vidu biskupi pozivaju vjernike da budu osvjedočeni Europljani koji su spremni dati svoj obol sadašnjoj i budućoj Europi. Na koncu Poruke oni iskrenom pastirskom ljubavlju potiču i upućuju poziv svima koji na institucionalnoj, političkoj i kulturnoj razini imaju odgovornost prema budućnosti našeg kontinenta: "Ne šutite, nego dižite glas kada se krše ljudska prava pojedinaca, manjina i naroda. Ljudski život od začeca pa do smrti i obitelj zasnovana na braku temelji su na kojima počiva zajedničko europsko zdanje. Hrabro nastavite proces europske integracije u mudrom skladu povijesne i kulturalne različitosti. U pravdi i solidarnosti suočavajte se s pojavom selilaštva, te ulažite potrebne napore kako bi mladeži bila zajamčena budućnost obrazovanjem, zaposlenjem i moralnim i duhovnim vrijednostima. Ostavite Europu otvorenom svima i prihvatite poziv Svetog Oca za praštanjem ili barem smanjenjem međunarodnih dugova zemljama u razvoju."

"Nadahnuti sigurnošću da Bog ostaje vjeran dovijeka, te da On upravlja poviješću ljudskog roda, ponavljamo naš poziv: Europo, ne plaši se! Crkvo Europe, ne boj se! Bog nade neće te napustiti. Vjeruj u njegovu ljubav koja spašava. Pouzdaj se u njegovo milosrđe, koje prašta, obnavlja i oživljuje. Uzdam se u svoga Gospodina i nećeš biti posramljena dovijeka!"